

Potrkala sta na nizko okno.

»Pipan, vstani!«

Čez čas se je prikazala na oknu ženska; droben otroški jok je silil iz mraka.

»Ga še ni domov!«

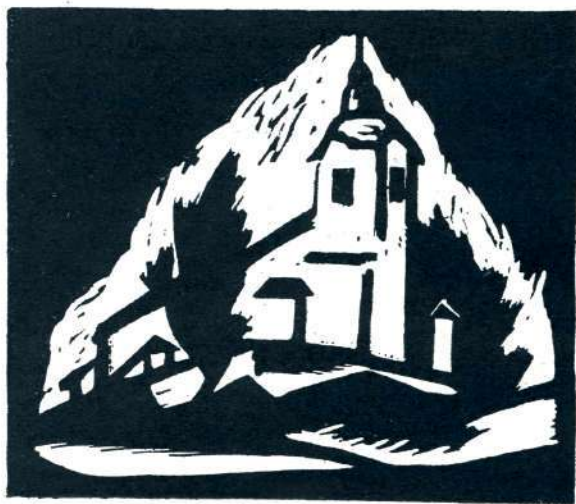
Zazrla sta si plašno v oči.

»Saj ni nič, za družbo nama je! Poiščeva ga.«

In sta šla; po dolgem molku je dejal Pahor:

»In je res šel! Tudi punca je šla!«

»Pa brez vsega!« je dodal Merkuža ves potrta, »jaz budalo pa sem mu zameril kosa!«

FR. S. STIPLOVŠEK: CERKEV.

KLIC IZ GROBNICE.

MIRAN JARC.

Drama v enem dejanju.

Osebe:

Baron Klingenfels. — **Hubert**, njegov sin. — **Strežaj Peter.**

V grajskem stolpu. Visoka ozka soba. Na stenah dvoje slik — obraza mogočnih prednikov baronov Klingenfelsov. V kotu postelja, poleg stara skrinja s kupom knjig. Skozi ozko, obokano okno diha težak mrak, v katerem so zavite daljne gore. V naslanjaču sedi star gospod — baron Klingenfels. Truden in zamišljen.

Klingenfels: Nikogar ni. Vsi so me pozabili ...

Da, med menoj in njimi je razdalja. —

Visoka, strma pot sem v grajski stolp ...

Še ure ni na steni ... laže slišim

pojočo večnost. Večnost! Ta bolezen

se me loteva spet ... in spet sanjarim

osamljen, truden, kot bi čakal smrti. —

Z družino razdvojen, nad svetom, časom

se sklanjam kakor kip iz davnih dob ...

Ne, — kot pozabljeno orodje v kotu ...

Celo moj sin, naslednik moj, moj Hubert molči, tujina ga mi je ugrabila ...

Kako? Je res, kar zvedel sem skrivaj?

Da mu ni več do doma?! Moj naslednik?!

Kako bi mirno se predal k pokoju,

brezskrbno zrl bi na preteklost silno,

samozavestno snival bi bodočnost ...

tako pa ... (vstane in gre k vratom, zakliče:)

Peter, Peter, pridi góri!

(Obstane pri oknu. Sam zase:)

Samota ...

Glas (od spodaj): Koj, gospod baron!

Klingenfels: Samota ...

Samo nocoj še, saj se Hubert vrne.

(Skoro neslišno, počasi vstopi stari strežaj Peter.)

Strežaj: Klicali ste, gospod baron ... želite?

Naj luč prinesem ...?

Klingenfels: Ne! Povej, si slišal

voza drdranje? Saj je šel kdo ponj?

Strežaj: Da. — Gospod Hubert pride prav gotovo.

Klingenfels: A, če prekesno pismo je prejel? —

No, pojdi, toda čuj, takoj, ko slišiš ...

Strežaj:

Vse prav, vse prav. — Prinesem li večerjo?

Klingenfels: Ne zdaj, kesneje ... pojdi ...

Strežaj (se prikloni in odhaja): Ne skrbite, gospod baron.

Klingenfels: Še to: naravnost k meni

naj pride Hubert ... da ne bo se vstavil

pri onih spodaj ...

Strežaj: Saj ju ni doma.

Gospa in gospodična sta odšli

v obiske ... Kdaj se vrneti, ne vem.

(Odide.)

Klingenfels (stoji pri oknu):

Kako mirno bi razgledaval se

nad to dolino, ki iz nje je zrastle

ponosna stavba našega rodu ...

In vendar! ... O, pošastne slike zlobno

se rogajo iz brezdnih mi spominov ...

O, da sem videl svoj obraz sedanj

takrat že, ko sem v slavi in mogoti

poveljeval, zavojeval in plenil,

takrat že, ko sem pil razkošja bleske

v dvoranih čarovitih, v družb sijaju,

česčen in ljubljen! Zdaj pa: o samota,

ki mi držiš zrcalo smrtne groze:

Trohnivi moj obraz, oči ugasle

roké ledeno mrzle, blodne misli ...

Živ mrtvec?! Ne in ne! Ha, še življenje

tli v meni! Deca moja! Ta ponese

besedo, misel, oporoko mojo

v stoletje novo ... O, stoletje novo?

Grad, sem te zgradil, da kljubuješ vekom?

Je moja volja v tebi zjeklenila

v odpor se, ki ne zlomi ga bodočnost?!

(Medtem se je popolnoma stemnilo. Sliši se frfotanje netopirjev, zateglo skovikanje sov in brnenje ure v zvoniku nekje daleč. Naraščajoč veter vrši okrog stolpa. Od hipa do hipa se na obzorju pojavi bliskavica. V dalji ropot voza.)

Klingenfels (nestrpno):

Je on? Je on? Vsaj on se me je usmilil!

Vse, vse mu odpustim... le, da ostane...

(Gre k vratom. Prisluskuje. Hodi po sobi gori in doli.)

Moj Bog, pet let je že, kar je odšel...

Le dvakrat pisal je... Je res? Je res,

da se za vedno je odrekel domu

in da živi kot izgubljeni sin? —

Vsega je kriva ona, moja žena,

ki ščuvala ga je proti očetu...

in ga izvila mi iz mojih sanj!

O, še je čas, še ji povrnem zlo! —

Odzval se je, o srečni hip usode!

(Gre k vratom. Koraki po stopnicah. Vstopi Hubert, v potni obleki, vitek, mrk.)

Klingenfels (ga objame):

O, Hubert, sin moj! Daj, da te objamem!

Hubert (mu da roko):

Pozdravljeni, tu sem po dolgih letih!

Klingenfels (ga gleda srepo v obraz):

Prišel si. Moj si... še si moj otrok!

Čeprav... čeprav obraz tvoj razodeva...

Hubert: Kako, samí ste? In v tej tesni sobi kakor jetnik? A kje je mati, sestra?

Klingenfels: O njiju ne govori! Samo tebe poznam zdaj. Še prekmalu zveš ostalo.

Hubert (vzdihne):

Kako? Tedaj je vendarle resnica...

Klingenfels: Kaj? Kaj?

Hubert: Poklicali ste me, zdaj tu sem, da spravim se spet s svojim domom, oče, zdaj ko sem samsvoj... o, kako sem želel ugledati spet svoje... spet večer pod rodnim krovom preživeti, oče... Pisali ste, da je zadeva važna... a med vrsticami sem mnogo čital in temna misel senči mi besedo...

Klingenfels:

Tak sedi vendar... Kaj se obotavljaš?

Hubert:

Kako? Kar tu... Ne greva morda doli? —

Klingenfels:

Obe sta z doma — Ni ti Peter pravil?

Hubert: Da, vem, a vrnete se menda skoro...

Klingenfels: Da, mislim...

Hubert: O, jaz menil sem, da vrnem se v tiho srečo... da objamem svoje in se pomirjen spet odpravim... toda — Tesnoba tu teži. Kot da sem v ječi. Povejte oče, kaj se je zgodilo... in počemu ste klicali me semkaj?

Ne čudite se mi... Kaj naj razumem? Hm, vaše naglo, zagonetno pismo, naj vrnem se nemudoma domov... In govorice... In sprejem... Povejte, povejte, oče!

Klingenfels: Prav imaš: tesnoba

je tu pri nas in mrak in zapuščenost...

in kdo naj drugi nam te temne goste

vsiljive starosti odžene... Hubert!

Zrel si dovolj. Na tujem si se izbistril.

Ne bom te zdajle mučil radovedno

z vprašanji: kod, kako in kje si živel,

— dasi bi hotel v enem hipu v dušo

ti videti, da se sprostim sumničenj —

Daj mi roko. Poglej me! Si že moj?

Neotrovan še, trd, in brezobziren!?

Tak bodi, sem dejal nekoč. In zdaj?

Nocoj... nocoj... se nov obroček zveže

z verigo naših slavnih prednikov.

Da, Hubert... tu je roka... od sedaj

si moj naslednik, gospod Klingenfelski.

Zvesto ohranjaj našega rodu

poslanstvo in navade.

Hubert: Oče, oče!

Težko mi je... rad bi se vam zahvalil...

in vendar... dokler vsega ne izvem,

dokler mi ne ovržete teh dvomov!

Moj Bog, to ni mogoče!

Klingenfels: Omahuješ?

Hubert:

Kako ste rekli? Preje, ko sem vstopil...

Ko sem po materi vas vprašal...

Klingenfels: Hubert!

Hubert: Izognili ste se vprašanju, stresli ste se, kot da vas je prešinil mrak...

Klingenfels (mrko):

Kaj vendar govoriš?! Ne prodiraj vohunsko vame s slepomišnji.

Predobro veš, da sem sovražnik bledih,

jokavih čuvstvenjakov... tega, Hubert

se moral boš odvaditi!

Hubert: Ne, oče.

Jasnote hočem, temnih sene dovolj

leži nad našim domom... Jaz sem prišel...

Klingenfels:

...da prejmeš z moje roke moč in pravo na veliko bodočnost. Bodi mož!

A vsakdo, ki s solzami, z vzdihovanjem

in s prošnjami zavira pot k razmahu

— pa najsi je tvoj brat, —

Hubert: Moj Bog!

Klingenfels (s posmehom):

Kot vidim si se izšolal v vzdihovalca.

Hubert: Oče — tedaj je res... je res... da moja mati... da...

Klingenfels:

No, na dan z razkritji. Kaj oklevaš?

Naj ti pomagam jaz? Da, tvoja mati

je bolna ženska, vse življenje bila

mi je v nadlego... svetohlinka lažna...
da, pridigarka... zmedena sanjarka...
in komaj sem te rešil, da še tebe
ne bi zastrupil njen...

Hubert: Kaj govorite!?

Obmolknite, ne žalite mi nje!

Klingenfels:

Kaj, sin moj, tvoja drznost... he, upornik...

Hubert: Zmotili ste se, oče, pomagača
ne boste našli v meni za naklepe,
ki vam jih vdaja slepa mržnja... Morda
se več ne spomnite, zakaj zapustil
sem dom pred leti... o, vse sem razumel.
Odtrgati ste me hoteli vplivu
uboge matere, po svoji volji
ste me hoteli izoblikovati.
In zdaj naj bi celo, — zdaj, vaš naslednik,
nadaljeval... Nikdár, nikdár...

Klingenfels:

He vidim, da te bom moral znova še učiti...

Hubert: Tako? Verujte mi, da ne pristojam
vam več tak pokroviteljski obraz.

Pred vami ne stoji več otročaj,
ki ste zastrupljali ga z lažno vzgojo!
Svoj človek sem, enakovreden vam,
prerojen, nov. Kot delavec sem v mestu
boril se za svoj kruh... najbednejši...
na dnu sem gledal veletok življenja,
poslušal jok obupa, krik upora,
okušal glad, ponižanje, sramoto...
dokler mi ni izbičalo trpljenje
poslednjo kapljo rdečega napuha...
dokler...

Klingenfels: Moj Bog! Kaj govoriš mi sin!
So sanje, je resnica? O, razkrij mi,
rotim te, tajno vseh teh dolgih let...
Kaj delavec...?!

Hubert: Ničesar, da ne veste?

Skrbnó so čuvali vas! Torej tudi
vam je neznano, da sem v težki ječi...

Klingenfels:

Kaj, v ječi?! Milosten mi Bog! Pregrozno
preizkušnjo si naložil mi v tej uri!

Hubert: Da, v ječi. Leto dni. Prav dober lek
za prevejanca in razvajenca.

Klingenfels: In vse so mi prikrivali...

Hubert: Mogoče.

Zločinska kri me je v uboj zavedla...

Klingenfels: Uboj?!?

Hubert: Čemu plašite se, mar niste
i vi ubijali, namesto kazni
pa želi ste časti, odlikovanja.
A povračilo pride. In za grehe
očetov mora pasti sin in žrtvovati
bodečnost svojo...

Klingenfels: Sin, ti si ubijal?

Hubert: Ubijal nisem. Kaj bi pravil zgodbo?
Zdaj studi se mi še spomin. Malenkost.
Hm. Ljubosumje. Tekmec. Črna strast.
Užaljenost. Osveta... Nisem vedel,

da bo podlegel rani... Nisem hotel.

Morda je bila kazen še premila.

Takrat sem zgrudil se, ob tisti uri,

ko se mi je življenje razdvojilo...
umiral sem od jeze in sramote...

A potlej me je mrzli zrak temnice

osvežil. Bdel sem, mislil. Grebel sem si

možgane, trgal si srce in vrtal

v spomine svojih mladih let... dokler se

ni nad menoj razpela jasna mirnost...

V nje tihem soju vzkliko je spoznanje,

spoznanje pa me je vodilo k sklepu...

In ko sem bil spet prost, sem brez imena,

brezdomec taval in iskal človeka.

Najbednejši so vzeli me kot brata,

za svojca med se... z njimi sem se družil

postal sem delavec... po štirih letih

(kaj veste vi o tem življenju črnem)

sem se izčistil, sem poplačal dolg

in šele zdaj postal sem vreden človek...

Pol leta je, odkar sem že v pisarni

tovarne... moja žena...

Klingenfels: Žena?

Hubert: Čudno,

Kaj ne, se zdi vam? O, to so novosti...

oženil sem se, da; deklé preprosto...

Klingenfels (razburjen vstane):

Tedaj... tedaj... si se odrekel meni?...

Oskrunil si ime, ki smo stoletja

nosili ga kot prapor zmagoslavja?

(Se mu hropeče bliža): Ti! Podlež!

(Hubert se umika.)

Hubert: Oče!

Klingenfels (dvigne pest, ki mu omahne. Se-
sede se na skrinjo. Strto): Opljuvál si mene!

O, groza! Lastna kri me kolne! Izgini!

Izkvarjenec! Ha, kot sodnik prihajaš...

Hubert: Da, čujte me, tožnik sem vaš, sodnik,

nocoj vas kličem na odgovor trdi.

Razgalite se. Vse vem! Je li res,

da ste pred leti brata svojega

prevarili za dediščino...? Morda

so vam še v mislih Serbec, Poznič, Vilar...

pošteni kmetje, ki ste jim zvijačno

iztrgali posestva in pogнали

jih reveže od doma v svet za kruhom...

Predobro veste za vse skrite solze,

ki jih je pretočila mati moja,

nesrečna mučenica! Vse življenje

živela je ob vas kot zapuščena.

Nje doto ste ljubili, a skrivaj

sprejemali ste tujih žensk obiske...

Zdaj govorite! Baš zato sem prišel,

da se pomeniva...

Klingenfels (divje): Proč, proč, izdajnik!

(Zahrope in se zgrudi na tla. Hubert se ves
prestrašen skloni nad očetom, ki leži brez za-
vesti na tleh. Ko ga zaman kliče, pohiti k
vratom s krikom: »Peter, Peter, pri-
dite gori, gospodu je slabo!« Stre-
žaj Peter se pojavi s svečo v rokah. Oba po-
ložita onesveščenca v posteljo.)

Hubert (trdo): Še diha. Hipoma ga je napadla slabost. Bodite tu, jaz moram iti...

Strežaj:

Bodite brez skrbi... To je vsled živcev... že večkrat ga je vrglo... neka mōra ga buri... smili se mi, ta nesrečnik! Kako vas je pričakoval! Rešitelj ste mu, ki sprt je z vsemi, mrk, sovražen... Vi ste mu upanje... življenje... Moj Bog, kaj bi storil, da izve o vas resnico... Zakrknjen se je bil pred nekaj dnevi preselil semkaj gori, menda sprl se je z baronico... nekaka pisma s sodišča so dospela... neka pravda... kaj vem, zakaj... zdaj čakam, premišljujem, kako se to skonča... Bog nam pomagaj...

Hubert (bolešno, plašno):

Kako ste rekli: če gospod bi vedel za vso resnico...

Strežaj: To bi ga podrlo...

Hubert: In če bi lasten sin v obraz mu vrgel očitanja?...

Strežaj: O, bolje, da ne vidi ga nikdar... kajti dvomim, da bi mogel nesrečni mož udarec preboleti!

Hubert (mrko, proseče):

Tako... tako... o, dobri mož, bodite usmiljeni z nesrečnikom, ...jaz moram oditi... prosim vas... rotim vas... moj Bog...

Strežaj:

Pa kaj vam je, gospod... joj, trepetate! Kako ste pobledele...

Hubert (se premaguje): Moram iti...

Pst, tiho; ...da se ne zbudi... povejte, povejte mu, če vprašal bi po meni, da vse sem mu odpustil... in da prosim, da prosim odpuščanja... odpuščanja... Usmiljeni bodite z njim...

Strežaj: Gospod moj, slabo vam je...

Hubert: in še mu porecite, da bom do smrti...

Strežaj (pokaže na prebujajočega se barona): glejte...

Hubert: Zbogom, zbogom! (Odhiti naglo in razburjeno.)

(Strežaj Peter sam z baronom, ki je z blodnimi strmečimi pogledi objel vso sobo in se napol dvignil ter vprašujoče sklonil k strežaju.)

Strežaj:

Gospod baron... za hip vas je napadla slabost... a zdaj je že odleglo... Morda prinesem čašo čaja? (Hoče oditi.)

Klingenfels: Tu ostani.

Povej mi brez ovinkov, po resnici, kakor je morda nikdar še v življenju

izpričal nisi... stopi bliže... dobro... v obraz mi glej... tako... in zdaj:

Strežaj: Gospod,

gospod, utrujeni ste... bi ne legli...? pokoja ste potrebni...

Klingenfels: Ne budali!

Ne laži mi hinavsko! O, vsaj ti mi bodi človek, drug in brat in sin... vsaj ti, ko me ves svet je že zapustil...

Strežaj: Kaj si domišljate?

Klingenfels: Rotim te, človek, imej usmiljenje!

Strežaj (v zadregi): Saj nisem mislil nič zlega...

Klingenfels (s spremenjenim, ostrim glasom):

Koliko je let preteklo, odkar sem padel v sen pa do sedaj? — —

Strežaj (začudeno): Kaj? Koliko je let!? —

Klingenfels: Kaj se mi čudiš?

Bolj smel bi čuditi se jaz, ki skoro ne vem, kako sem prišel semkaj! Kdo sem? Kot da sem zdajle se rodil... Vse novo... Neznano... Jasno... Svetlo... Silno solnce razžarja me... kot da se mi telo topi, kot da razraščam se v brezmejnost, objemajoč najdaljnjša obzorja... Odkdaj? Zakaj? Še čutim noč za sabo... kot sence kot megle se trga davnost... Povej, je bilo to pred tisoč leti... Govori, človek...

Strežaj: Komaj par minut ste spali...

Klingenfels: Par minut. Ha... par minut...

Strežaj: Se ne spominjate? Pravkar odšel je vaš pozni gost... ne vem, kaj sta imela... slabost vas je napadla...

Klingenfels (počasi): Da... vse... vem... Življenje... Čas... Nocoj, nocoj sem živel, šele nocoj! Veš, starec? O razumeš... O teža hipa, ki je bogatejši, usodnejši kot dvajset let življenja laži, nasilja... Da... Veš, kaj je čudež? Spregledaš, vidiš, veš... in vse razumeš... Živel si morda mnogo, mnogo let užival, spal, prebavljal... in ubijal... samozavesten, divji in nasilni... prezirajoč postave in pravico, ki tiha tli globoko, skrita v sreč... nenadoma... nenadoma zaveš se... O, saj me ne poslušaj... Čuj me, človek... Pošten si, in imaš družino... delaš, zaslužiš... stoj, kaj hotel sem že reči... da... glej: nenadoma te zapustijo vsi, vsi: otroci, žena, tvoji bližnji, vse ti vzemo; ime, bogastvo, dom... in sam... sam... sam stojiš in čakaš... česa?

Smrt je še daleč... pa si sam... in potlej? Tako je z mano... Smrt je daleč... Sam sem...

V viharjih ... v ognju ... misel gloda, vrta;
na pot, na pot, na daljno ... kamorkoli
(Vstaja.) Če tudi v mraz, pod noč, pod
grom in bliske — — —

Strežaj (prestreže Klingenfelsa, ki se trga iz postelje): Moj Bog, pomirite se ...!

Klingenfels (sovražno): Pojdi s poti!
Umakni se! Ne čuješ: božji glas
(zamaknjen): me kliče — kliče — daleč,
daleč — skrivno —
Umakni se ... (plane proti vratom).

Strežaj (skoči za njim): Za božjo voljo ...

Klingenfels (ga pahne proč): Satan,
ne drži več me v ječi teh zločinov! —
pojdi mi s poti ... (Zbeži skozi vrata. Čuje
se ropot po stopnicah.)

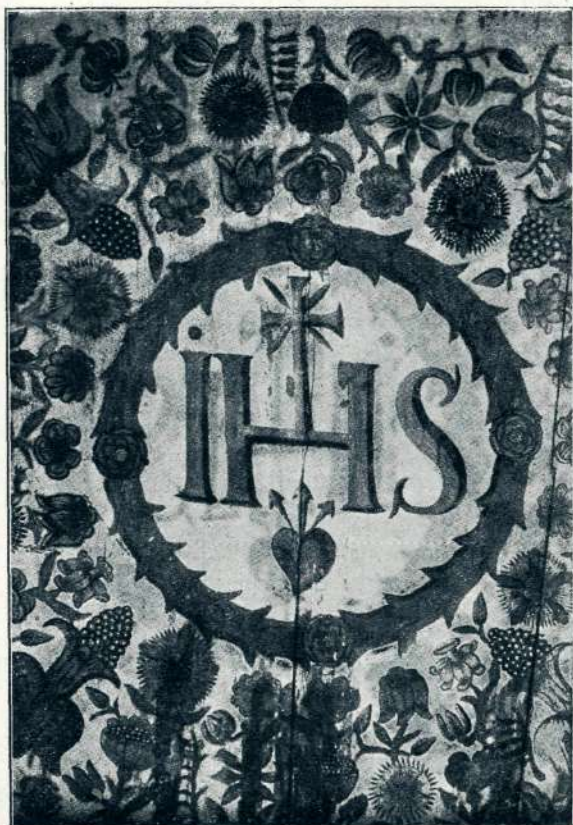
Strežaj (krikne): Ana! Ana! Hitro!

Glas žene spodaj: Kaj je? ... Marija sveta ...

Strežaj (ves stresoč se steče skozi vrata in prevrne svečo, ki ugasne): Naš gospod!
Prestrezi ga!

(Nenadoma udar, kot da je padlo telo na tla.
Par hipov grozna tišina. Nato prestrašen
klic strežaja Petra:)

Strežaj: Mrtev je! Mrtev ... mrtev! ...

KOSTANJ: LESENI STROP, DEKORATIVNI
VZOREC (2. POLOVICA XVII. STOL.).

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XXIV.

Kakor že omenjeno, se od XXIII. speva dalje nahajamo na osmem nebesu. Vsebino tega, XXIV. speva, najkrajše naznačimo, če rečemo: Dante dela pred sv. Petrom izpit iz vprašanj o veri. (V XXV. spevu dela pred apostolom Jakobom izpit iz vprašanj o krščanskem upanju, v XXVI. pred sv. Janezom Ev. o krščanski ljubezni.)

Beatrice, ki je Danteja pripeljala takó visoko, prosi zbrane nebeščane, svate vélike večerje, naj njenemu varovaneu vsaj nekoliko ugasiijo žejo po spoznanju nebeških skrivnosti. Vv. 1—9. Od radosti, da morejo ustreči, posamezne skupine (kóla, itd. le caróle) veseleje zaplešejo, a v različnem ritmu. Vv. 10—18.

Iz najsvetlejšega kóla stopi najjasnejša svetlobna krogla, sv. Peter. Pesnikovo pero ne more popisati njegove krasote; zato preskoči ta popis. (Ze obraznost, fantazija bi bila preživa barva za »take gube«, kamoli beseda — primera, vzeta iz slikanja oblek z lepimi gubami, kjer sence zahtevajo posebno natančnost, da ni njih barva preživa.) Vv. 19—45.

Kakor sholar pred magistrom, učiteljem, tako Dante pred sv. Petrom dela izpit. Medtem ko Beatrice sv. Petra prosi, naj stavi vprašanja, težka ali lahka, kakor hoče, Dante zbira svoje misli, kakó bo zagovarjal teze (trditve) glede vere. Vv. 46—51.

Prvo vprašanje meri na pojem vere. Sveti Peter vpraša: Kaj je vera? Dante odgovori z besedami sv. Pavla (Hebr. 11, 1): »Vera je podlaga, temelj, podstat tega, česar ne vidimo. (Est autem fides sperandarum substantia [hypostasis] rerum, argumentum non apparentium.) Sv. Peter pohvali opredelbo, definicijo, vendar vpraša dalje: Za kaj pa sv. Pavel vero najprej zove podstat, potem dokaz? Dante nato: Globoke stvari, ki jih zrem jaz tukaj po posebni milosti, so ljudem tam doli, dokler žive, takó prikriti, da vedó o njih samó po veri, po verovanju (credenza); verujejo jih, ne da bi jih videli; in ker na to vero, na to verovanje zidajo, gradijo vse svoje upanje, da bodo te stvari enkrat videli in uživali, zato se ta vera po pravici imenuje temelj, podlaga, podstat. In ker iz te iste vere nujno delamo sklepe na istinitost nebeških dobrin, čeprav jih še ne vidimo, se vera po pravici imenuje tudi dokaz. Sv. Peter pohvali zdaj tudi razlago prej izrečene opredelbe in rabi pri tem primero o novcu, kakor da bi rekel: Tvoje znanje v tej stvari je kakor dober novce, ki ima pravilno zmes in pravo težo. Vv. 52—84. Sv. Peter še vpraša: Da poznaš ta dragoceni novce, to vidim. Ampak ali ga tudi imaš v svojem mošnjičku (t. j. v srcu)? Dante odgovori: Imam ga, ves svetál je in lepo obroblien. (T. j. imam vero, čisto, živo, pravo.)